

YTTRANDE
2018-04-04

Dnr Ku2017/02516/DISK

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm

Betänkandet SOU 2017:92 Transpersoner i Sverige- förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor

Göteborgs rättighetscenter- mot diskriminering (GRC) lämnar härmed synpunkter på valda delar av utredningen.

Sammanfattning av remissvaret

GRC vill inledningsvis understryka att utredningen på ett grundligt och förtjänstfullt sätt lyft transpersoners, i många fall, utsatta situation i samhället. Utredningen har på ett övergripande sätt synliggjort och beskrivit många av de samhällsstrukturer och normer som transpersoner och personer med intersexvariationer möter i sin vardag. Dessa överensstämmer väl med de upplevelser av utsatthet som vi som antidiskrimineringsbyrå möter i vår dagliga verksamhet.

GRC vill även lyfta att det är positivt att transpersoner som grupp synliggörs och att konkreta förändringar kommer till stånd, däribland det utvidgade straffrättsliga skyddet, se prop. 2017/18:59. GRC vill samtidigt understryka att det är långt kvar tills denna grupp till fullo kan åtnjuta sina rättigheter och möjligheter till ett gott liv. Vidare är det, som framgår av betänkandet, nödvändigt att belysa dessa frågor ur ett intersektionellt perspektiv då förutsättningarna ser mycket olika ut för olika individer beroende på faktorer som bl.a. etnicitet, funktionalitet, socio-ekonomisk bakgrund och ålder.

Mot bakgrund av de kunskapsluckor som finns inom området efterfrågas även mer forskning och arbete som rör denna grupp.

GRC tillstyrker samtliga förslag som presenterats i utredningen och kommer därmed endast yttra oss gällande de förslag där vi har något att tillägga.

GRC:s syn på förslagen

Avsnitt 14.1.1

GRC tillstyrker utredningens förslag.

GRC instämmer i utredningens bedömning av att det krävs en konkret och tydlig handlingsplan för att säkerställa att dess innehåll förverkligas. Detta då det är alltför vanligt att höga ambitioner inte leder till konkreta resultat på grund av alltför oprecisa skrivningar.

GRC ställer sig även positiva till att personer med intersexvariationer ska inkluderas i handlingsplanen samt att förkortningen "hbtq" samt "hbtqi" är de som ska användas framöver för att inkludera fler.

GRC ställer sig positiv till förslaget om att utöka antalet strategiska myndigheter samt valet av dessa. Det är av vikt att myndigheter arbetar aktivt för att stärka den bristande tilltro till myndigheter som finns hos många transpersoner och ser även att förslaget kan leda till en höjd kompetens inom de aktuella myndigheterna. Mot bakgrund av den utsatthet som många transpersoner upplever i sin kontakt med- samt det bristande förtroende som finns för polisen ser GRC positivt på att Polismyndigheten föreslås att bli en av de strategiska myndigheterna. Eftersom GRC i vårt arbete stött på flera barn och unga som upplever diskriminering på grund av sin könsidentitet i skolan så ser vi även positivt på förslagen att även Statens skolverk och BO ska omfattas. Det kan tilläggas att kunskapen om dessa frågor tyvärr ofta är låg, vilket medför ytterligare svårigheter att arbeta för att säkerställa dessa elevers trygghet i skolmiljön.

För att uppnå goda resultat krävs såväl en tydlig ansvarsfördelning som en god samverkan myndigheterna emellan. Detta då det, som lyfts i betänkandet, är av vikt att det arbetas mot tydliga och mätbara mål. Vidare är det nödvändigt att de strategiska myndigheterna finner vägar för att samverka med övriga myndighetssverige för att tillförsäkra att deras kompetens sprids.

GRC har förhoppningen om att Jämställdhetsmyndigheten på ett bra sätt kan samordna uppdraget och att detta ansvar leder till att myndigheten kommer att bedriva sitt uppdrag ur ett mindre binärt, och mer intersektionellt, synsätt. Vidare kommer myndigheten, eftersom den redan idag har till uppdrag att ge stöd till myndigheter, landsting, regioner och kommuner, utarbeta modeller för att på ett effektivt sätt bistå med stöd till dessa aktörer. Detta kommer förhoppningsvis leda till att öka likvärdigheten i kvalitet ur ett geografiskt perspektiv.

Avseende den omständighet att Jämställdhetsmyndigheten och Diskrimineringsombudsmannen arbetar under olika departement så önskar GRC framföra att det bör arbetas fram effektiva modeller för samverkan. Vidare synliggör denna omständighet problematiken med ett system som bygger på s.k. stuprör.

Avsnitt 14.1.2

GRC tillstyrker utredningens förslag.

Det aktuella förslaget är efterlängtat då detta är något som efterfrågats länge. För de personer som definierar sig bortom kön eller mellan de binära könen skulle denna förändring innebära en avsevärd förbättring av livskvaliteten samt även ett erkännande från staten att dessa individer finns.

Frågans komplexitet ska samtidigt inte underskattas då en sådan konstruktion kan innebära risker eftersom det utpekar dess innehavare som normavvikare. Införandet av ett tredje juridiskt kön är dock en relativt oproblematisk åtgärd och bör därför kunna införas skyndsamt. Parallellt kan frågan om vad införandet av helt könsneutrala personnummer skulle innebära, bl.a. mot bakgrund av hur Sverige idag insamlar jämställdhetsdata, utredas.

GRC vill även lyfta att Sverige även i andra avseenden saknar statistiska underlag för hur situationen ser ut för de övriga diskrimineringsgrunderna (kön och ålder exkluderat). Detta har bl.a. berörts i DO:s rapport Statistikens roll i arbetet mot diskriminering- en fråga om strategi och trovärdighet samt lyfts även regelbundet i internationella och europeiska sammanhang.

Avsnitt 14.1.3

GRC tillstyrker utredningens förslag.

Det kan tilläggas att det även vore önskvärt med kunskapshöjande åtgärder avseende samtliga diskrimineringsgrunder ur ett intersektionellt perspektiv.

Avsnitt 14.1.4

GRC tillstyrker utredningens förslag.

Antidiskrimineringsbyråerna har till uppdrag att arbeta med samtliga diskrimineringsgrunder. GRC delar uppfattningen att detta tydliggörs vid återrapporteringen till MUCF.

Avsnitt 14.1.6

GRC tillstyrker utredningens förslag.

Detta förslag knyter an till avsnitt 14.1.2 och bör i sammanhanget förhoppningsvis kunna innebära en snabbare process än utredningens övriga förslag avseende denna fråga. Riskerna är dock detsamma som diskuteras i detta avsnitt.

Avsnitt 14.1.7

GRC tillstyrker utredningens förslag.

I vår verksamhet ser vi regelbundet hur könsuppdelade miljöer som toaletter och omklädningsrum skapar såväl otillgänglighet som otrygghet för transpersoner. Vi ser även att det finns en utspridd okunskap i samhället om vilka konsekvenser som följer av detta.

I likhet med andra frågor som rör tillgängliga miljöer ser vi att kostnader ofta är en avgörande faktor. Det är därför glädjande att ett statsbidrag införs för att främja en sådan omställning. Det vore önskvärt att ett liknande bidrag införs för att säkerställa att även tillgänglighetsanpassningar som krävs för att säkerställa att personer med olika funktionsnedsättningar kan delta på samma villor som lagstiftningen avser.

Vi har mottagit flera förfrågningar om vad som gäller juridiskt i dessa situationer och ser därför positivt på att berörda myndigheter får till uppdrag att ta fram en skriftlig vägledning.

Antidiskrimineringsbyråerna kan, om så önskas, vara behjälpliga i denna process då vi haft flera ärenden som berör denna problematik.

Avsnitt 14.1.8

GRC tillstyrker utredningens förslag.

GRC ser positivt på att att Polismyndigheten ges detta uppdrag då det är nödvändigt att tilliten till såväl som kompetensen hos denna myndighet stärks. Demokrati- och hatbrottsgrupperna hos polisen bör få mer stöd och resurser för att sprida sin kunskap såväl internt som externt.

Vi ställer oss även positiva till att Nationella trygghetsundersökningen framöver även kommer att inkludera transpersoner då denna grupp är osynlig i statistiken för tillfället.

Avsnitt 14.1.9

GRC tillstyrker utredningens förslag.

GRC vill understryka att ett mer långsiktigt ekonomiskt stöd ger bättre förutsättningar att bedriva ett hållbart arbete och utgör därmed även ett mer effektivt nyttjande av skattemedel.

Avsnitt 14.1.10

GRC tillstyrker utredningens förslag.

Mot bakgrund av hur olika SRHR-arbetet ser ut i olika kommuner ställer sig GRC positiv till att det utformas en nationell strategi vilket torde kunna leda till en mer jämlik vård.

Avsnitt 14.1.11

GRC tillstyrker utredningens förslag.

För att säkerställa att uppsatta mål samt önskade resultat uppnås är det av yttersta vikt att såväl det kommande nationella som internationella lagstiftnings- och policyarbetet följs upp och har ett uttalat hbtqi-perspektiv. Det är även önskvärt, att som utredningen lyfter, inkludera ett intersektionellt perspektiv vid utformningen av de konsekvensanalyser som föreslås.

Vidare instämmer GRC i att det vid nästa översyn av grundlagen utreda ett tillägg av ett diskrimineringskydd på grund av könsidentitet eller könsuttryck. Det är önskvärt att grundlagen innehåller samma skyddsgrunder som gällande diskrimineringslagstiftning.

Avsnitt 14.2.1

GRC tillstyrker utredningens förslag.

GRC instämmer i att det behövs utökade kunskaper inom detta område och ser det som en nödvändig åtgärd för att kunna säkerställa att dessa gruppers rättigheter tillgodoses.

Avsnitt 14.2.2

GRC tillstyrker utredningens förslag.

GRC instämmer i att kunskapen om äldre transpersoners levnadsvillkor på många sätt är bristfällig och ser därför positivt på att Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen får i uppdrag att undersöka vilka behov som finns i gruppen och hur dessa på bästa sätt kan implementeras. Mot bakgrund av hur olika situationerna ser ut för enskilda individer ser vi det som relevant att använda sig av ett intersektionellt och normkritiskt perspektiv i denna analys.

Avsnitt 14.2.3

GRC tillstyrker utredningens förslag.

Vår erfarenhet är att många barn med transidentitet ofta befinner sig i en utsatt position, vilket bekräftas av den internationella kritik som Sverige mottagit. GRC ser därför positivt på förslaget som förhoppningsvis kan leda till att bättre stöd kan erbjudas denna grupp. Att även villkoren för föräldrar med transidentitet kartläggs är positivt då barn självfallet påverkas i hög utsträckning av deras föräldrars mående.

För att det inte ska uppkomma fler situationer där transpersoner hamnar i juridiska dilemman vid föräldraskap är det mycket önskvärt att föräldraskapet görs könsneutral. En revidering skulle även korrigera de diskrepanser som finns mellan olik- och samkönade par samt de nuvarande begreppen "mor", "far" och "förälder".

Avsnitt 14.2.4

GRC tillstyrker utredningens förslag

GRC stödjer förslaget då det i dagsläget finns omfattande brister i handläggningen av asylsökande hbtqi-personers skyddsskäl såväl som övriga villkor som denna grupp lever med. Särskilda insatser krävs således för att skapa en mer rättssäker asylprocess, men även för att säkerställa att dessa individer får en trygg livsmiljö i övrigt.

Avsnitt 14.3.1

GRC tillstyrker utredningens förslag.

Av vikt är att betona kravet på långsiktighet för att säkerställa en effektiv och hållbar resursanvändning samt goda förutsättningar för att bibehålla nyckelkompetens. För att säkerställa att behoven hos transpersoner inte faller mellan stolarna krävs det att det finns förutsättningar för att sprida den tillförskaffade kunskapen i hela verksamheten.

Avsnitt 14.4.1

GRC tillstyrker utredningens förslag.

Mot bakgrund av den utbredda okunskap som finns inom vården avseende transpersoner som grupp ställer sig GRC mycket positiva till förslaget. Det är vidare nödvändigt att se till att anpassning görs av de journalsystem som används inom vården för att säkerställa att vården inte äventyras på grund av tekniska problem.

GRC har i sin verksamhet mött flera elever med transidentitet som upplever att skolan inte på ett tillräckligt sätt tillgodoser deras rätt till en trygg skolgång. De uttrycker att det ofta är svårt att få adekvat hjälp eftersom skolpersonal generellt har en låg kunskap om deras specifika situation. Av denna anledning är det positivt att Socialstyrelsen och Skolverket föreslår uppdatera materialet Vägledning för elevhälsan, då detta kan leda till en ökad kunskap och medvetenhet om denna grupps villkor för att säkerställa att dessa elever får en trygg skolgång.

Avsnitt 14.5.2

GRC tillstyrker utredningens förslag.

Se vårt resonemang avseende tillgängliga miljöer i avsnitt 14.1.7. Vidare ställer sig GRC positiva till att anslagsvillkor mm utformas på ett sådant sätt att barnrättsperspektivet får större genomslag. Vi delar även uppfattningen om att det, förutom att det bidrar till ökad inkludering för transbarn, även finns andra positiva aspekter av att ifrågasätta och utmana könsuppdelningen inom idrotten.

Avsnitt 14.6.1

GRC tillstyrker utredningens förslag.

GRC:s erfarenhet är att många arbetsgivare saknar kunskap om transpersoners arbetsmiljö. Ett bättre kunskapsunderlag såväl som en revidering av relevanta arbetsmiljöföreskrifter möjliggör ett mer inkluderande och systematiskt arbetsmiljöarbete.

Vi positivt på att DO får ett uttalat uppdrag att arbeta med kunskapsspridande insatser till arbetsgivare då det krävs ett omfattande arbete för att säkerställa en ökas kompetens om transpersoner. GRC vill dock lyfta att det vore eftersträvanvärt att detta görs avseende samtliga diskrimineringsgrunder då vi i möten med såväl arbetsgivare, fackförbund som med enskild arbetstagare fått intrycket av att kunskapen härom är mycket låg. Detta trots att det nu gått mer än ett år sedan de nya bestämmelserna om aktiva åtgärder trädde i kraft.

Avsnitt 14.7.1

GRC tillstyrker utredningens förslag.

Det aktuella förslaget skulle öka transparensen och minska osäkerheten för enskilda transpersoner i behov av sådan information. Det skulle även säkerställa att ansvariga aktörer använder sig av liknande förfaranden vilket är önskvärt ur ett rättssäkerhetsperspektiv.

Avsnitt 14.9.1

GRC tillstyrker utredningens förslag.

För att på ett effektivt sätt kunna arbeta med såväl binära som icke-binära transpersoners rättigheter är det nödvändigt att dessa personers erfarenheter framgår vid datainsamling. Vår erfarenhet visar att många ansvariga aktörer upplever en osäkerhet vid utformningen av enkäter och undersökningar gällande detta perspektiv vilket skulle kunna reduceras om det fanns ett pedagogiskt stödmaterial tillgängligt. Det är GRC:s uppfattning att denna brist finns även gällande de andra diskrimineringsgrunderna, se även avsnitt 14.1.2.

Avsnitt 16.1.1

GRC tillstyrker utredningens förslag.

Mot bakgrund av de erfarenheter som vi möter inom vår verksamhet och som de resultat som utredningen presenterar, anser vi att det är nödvändigt att omfattande åtgärder vidtas inom den könsbekräftande vården. Detta för att såväl säkra tillgången till vård som att göra den vård som finns mer jämlik över landet. Vi vill också betona vikten av ett icke-stereotypt förhållningssätt vid könsutredningar eftersom dessa ofta upplevs exkluderande av icke-binära personer.

Vi ser positivt på att förslaget bredd inte endast omfattar resursfördelning utan även samverkan, kunskapsspridning, erfarenhetsutbyte och kompetenshöjande insatser. Vidare är det, för att förslagen ska få genomslagskraft, nödvändigt att såväl specialistvård som primärvård omfattas av överenskommelsen.

Avsnitt 16.2.1

GRC tillstyrker utredningens förslag.

Vi ställer oss positiva till att tillvarata de perspektiv och kunskaper som kommer från såväl forskning som brukare då det är en effektiv utgångspunkt i det fortsatta arbetet. Detta bör vara en självklar utgångspunkt vid rättighetsbaserat arbete.

Avsnitt 16.3.1

GRC tillstyrker utredningens förslag.

Mot bakgrund av att det råder olika uppfattningar avseende kirurgiska och andra ingrepp inom de olika grupper som arbetar med och för personer med intersexvariationer ställer GRC sig positiva till att utreda frågan om det finns behov av lagstiftning och/eller andra åtgärder. Det är av vikt att denna utredning tydligt utgår ifrån ett mänskiorättsperspektiv och inte enbart ett medicinskt perspektiv.

Avslutande synpunkter/övrigt

Utredningen har på ett systematiskt sätt lyft transpersoner och personer med intersexvariationers villkor på ett strukturerat och genomgripande sätt. Utifrån vårt verksamhetsområde ser vi positivt på de förslag som presenterats då de kan leda till en förbättrad livssituation för denna grupp. Viktigt att påpeka i sammanhanget är att flertalet förslag även följer av internationell och europeisk rätt.

GRC möter de berörda personerna i olika sammanhang. Vi kommer följa det kommande arbetet utifrån betänkandets förslag och ser gärna att vi får möjlighet att delta i det fortsatta arbetet för att tillföra de erfarenheter som kommer till oss i vår verksamhet.

Göteborg 2018-04-04

Annika Lindström, Verksamhetsledare
Göteborgs rättighetscenter mot diskriminering